קול דודי דופק — החמצת השעה

גם אנו חיים בימים טרופים, בימי זעם ומצוקה. נפגענו בפוגרומים אלימים והורגלנו לסבל. בחמש-עשרה השנים האחרונות [1941-56] עברנו ייסורים מפרכים חסרי תקדים באלפי שנות גלות, השפלה וחורבן. פרק הסבל הזה לא תם עם הקמת מדינת ישראל. עד היום המדינה שרויה במצב של משבר וסכנה, וכולנו חרדים לעתידה. כולנו עדי ראייה לעלייתו של כוכב הרשע ולהשחתת המשפט הבינלאומי בידי אומות המערב מתוך אדישות לעקרונות הצדק והיושר. הכל מחניפים לאויבינו ומשתחווים בפניהם בענווה מזויפת וצביעות מבישה. הכל דואגים לרווחת אויבינו, ונותרים אדישים למדינה היהודית הסובלת (בדומה לעשיר שגזל את כבשת הרש השכן העני, חסר הכוח וההשפעה [שמואל ב יב:א-ו]).

השאלה המטאפיזית הידועה צצה ועולה, והסובל שואל: "למה תראני און ועמל תביט... כי רשע מכתיר את הצדיק על כן יצא משפט מעוקל" (חבקוק א:ג-ד). אכן, כפי שהדגשנו לעיל, הקב"ה אינו מתייחס לשאלה זו, והיא נותרת ללא מענה. היא נשארת נסתרת, מעבר לתחום ההיגיון. שהרי "לא תוכל לראות את פני כי לא יראני האדם וחי" (שמות לג:כ). כאשר התשוקה לחקירה רציונלית אוחזת באדם, אין לו ברירה אלא לחזק את אמונתו בבורא, לקבל את דין שמים, ולהכיר בשלמות פעולותיו. "הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט" (דברים לב:ד). אם ברצוננו לשאול שאלה חודרת בעת המוכה בסיוטים מבעיתים, מוטל עלינו לעשות זאת במישור ההלכתי: מהי החובה המוטלת על הסובל כתוצאה מייסוריו? מהו הקול השמימי המצווה הבוקע מתוך הסבל? כפי שאמרנו, לשאלה זו יש פתרון המתבטא בהלכה פשוטה. אין צורך בספקולציות מטאפיזיות כדי להבהיר את כללי תיקון הרע. "כי לא בשמים היא" (דברים ל:יב). אם נצליח לנסח תורה זו מבלי לעסוק בשאלות של סיבה ותכלית, נזכה לישועה שלמה, ויתקיים בנו הכתוב: "עצו עצה ותופר דברו דבר ולא יקום כי עמנו אל" (ישעיהו ח:י). אז ורק אז נצא ממעמקי השואה בקומה רוחנית מוגבהת ובתפארת היסטורית מועצמת, ככתוב "וה' שב את שבות איוב... למשנה" (איוב מב:י) - כפליים בכמות ובאיכות.

כאשר תורת הייסורים המזככים באה לידי מימוש, היא תובעת מן המתייסר אומץ לב ומשמעת רוחנית. עליו לאזור חיל בלתי שגרתי, לערוך הערכה מנותקת של עולמו, לבחון את עברו ולהביט אל עתידו בכנות מוחלטת. לקח ייסוריו של איוב לא בא לו בנקל. ואף אנו, רכי-הלבב וחלשי-הרצון, כבולי הגורל ונטולי העוצמה הרוחנית, נקראים כעת בידי ההשגחה לאמץ גישה חדשה; להתעלות ולהתרומם לדרגה שבה הייסורים מלמדים אותנו לתבוע מעצמנו גאולה והצלה. לשם כך עלינו להתבונן בבבואתנו מתוך חוסן רוחני ואובייקטיביות טהורה. בבואה זו בוקעת אלינו הן מן ההווה והן מן העבר.

אם חסד ה', הניתן ליחיד או לציבור, מחייב פעולות מסוימות מצד המוטב, ואף כשהמתנות (כגון עושר, כבוד, השפעה, כוח וכיוצא באלה, המושגות במאמץ מתיש) ניתנות לאדם בדרכים טבעיות, על אחת כמה וכמה נכון הדבר שמתנות שמימיות הניתנות באופן על-טבעי, בצורת ניסים החורגים ממסגרת חוקי הסיבתיות ההיסטורית היסודיים, מחייבות את מקבל הניסים כלפי הקב"ה. חסד הניסים מטיל על האדם אחריות מוחלטת למלא אחר הצו הנשגב הבוקע מתוך הנס. ציווי טרנסצנדנטלי מתלווה תמיד לפעילות הניסית. "צו את בני ישראל" (במדבר ה:ב, כח:א, לד:ב, לה:ב). אוי לו למוטב הנס שאינו מכיר בו כראוי, ואוזנו חרשת להד הציווי העולה מתוך אירוע על-היסטורי זה. רחמנות על מי שנהנה מניסי ריבון העולמים אך ניצוץ האמונה אינו ניצת בו, ומצפונו אינו מתעורר למראה אירוע יחיד במינו זה.

כאשר נס אינו מוצא את הדו המתאים במעשים בפועל, חזון נשגב מתפוגג ומתבזבז, ועל כך מידת הדין מאשימה את מקבל הנס הכפוי טובה. "ביקש הקדוש ברוך הוא לעשות חזקיהו משיח וסנחריב גוג ומגוג. אמרה מידת הדין לפניו... חזקיה שעשית לו כל הניסים הללו ולא אמר שירה לפניך, תעשהו משיח?". או אז באה הצרה, שעת המצוקה. הייסורים הם האזהרה האחרונה שנותנת ההשגחה לאדם החסר הכרת תודה על הטוב שעשה עמו הקב"ה. לקריאה האחרונה העולה מן הייסורים יש להגיב במהירות ולענות לקריאת הבורא הקורא אליו "איכה". היהדות נזהרה מאוד שלא להחמיץ את השעה הראויה. יש לה תודעת זמן רגישה ביותר; כל עיכוב נחשב לחטא. לעיתים עלול אדם לאבד את עולמו בשל חטא אחד - חטא ההשתהות. "ויתמהמה". מהו חטא הנותר מן הקרבן אם לא החמצת השעה הראויה? מהו חילול שבת אם לא עשיית

מלאכות אסורות שנייה אחת אחרי שקיעת החמה - מלאכות שרגע קודם לכן היו מותרות? כיצד מתרחש אובדן היכולת לקיים מצווה אם לא בשל התמהמהות של רגעים ספורים, כגון קריאת שמע אחרי זמנה או נטילת לולב ואתרוג אחרי השקיעה, וכיוצא באלה? שני מלכי ישראל, שניהם משיחי ה' וגיבורי האומה במידה שווה, חטאו, התחרטו בלב שלם והתוודו. את האחד לא מחל הקב"ה; את השני סלח מיד עם וידויו. בשאול נהג הקב"ה במידת הדין הקפדנית וקרע ממנו את המלוכה. בדוד מיזג את מידת הדין במידת הרחמים ומלכותו לא נלקחה מבניו. מדוע היה הקב"ה כה מחמיר עם שאול ורחום עם דוד? השאלה אינה דורשת ניתוח מיוחד. התשובה פשוטה למדי. דוד לא החמיץ את ההזדמנות והתוודה מיד על חטאו; שאול השתהה מעט, ועל עיכוב זה נקרעה ממנו המלכות. כשבא נתן הנביא אל דוד ואמר "אתה האיש!", דוד, כהרף עין, החל בווידויו. "ויאמר דוד אל נתן חטאתי לה'". לאחר ששמע את תוכחת שמואל, בזבז שאול שנייה יקרה אחת, שנייה "יקרה מזהב ומפנינים". "ולמה לא שמעת בקול ה' ותעט אל השלל?". שאול החל להתווכח עם הנביא ורק אחר כך התוודה: "ויאמר שאול אל שמואל אשר שמעתי בקול ה' ואלך בדרך אשר שלחני ה'". אכן, באותה התמודדות הוא גם התוודה על חטאיו מתוך לב שבור ורוח סוערת. "ויאמר שאול... חטאתי כי עברתי את פי ה' ואת דבריך". אך וידוי זה לא היה בזמנו, ועיכוב רגעי כזה גרם לשאול לאבד את מלכותו. כשהתוודה שאול, כבר נחתם הגזר והוחמצה ההזדמנות. "קרע ה' את ממלכות ישראל מעליך". אילו לא החמיץ שאול את הרגע הנכון, ואילו לא היה מן המתמהמהים, הייתה שושלתו נמשכת.

מהו תמצית סיפורו של שיר השירים, אם לא תיאור של היסוס פרדוקסלי וטראגי מצד הרעיה השיכורה מאהבה ואחוזת חרדה, כאשר ההזדמנות, עטופה בהדר מלכותי, נקרתה בדרכה? מה הוא, אם לא דחייתה של הזדמנות גדולה ונשגבה, הרה באפשרות עליה חלמה, למענה נלחמה, אותה ביקשה, ואחריה תרה בכל להט נשמתה? הרעיה העדינה והמעודנת, נסחפת בתשוקה אל דודה יפה העיניים, אשר בימים זוהרי אור תעתה בשבילי הכרמים, במרומי ההרים, בין שדות החיטה והפרדסים, ובערבים טבולים באור הירח המכשף או קודרים באפלה עברה בין החומות בחפשה אחר דודה - שבה בליל סגריר אחד לאוהלה, עייפה ויגעה, ונרדמה. קול פסיעות מהירות וקלות נשמע בדממת האוהל. באותו לילה מסתורי ומוזר, הדוד לו כה ייחלה וציפתה, הופיע לפתע מתוך החשכה ורמז בפתח אוהלה. הוא דפק והתחנן שתפתח לו את הדלת. "קול דודי דופק, פתחי לי אחותי רעייתי יונתי תמתי, שראשי נמלא טל, קווצותי רסיסי לילה" (שיר השירים ה:ב). הרגע הגדול לו המתינה בכיסופים כה עזים הגיע ברגע של חוסר תשומת לב. הדוד החמקמק והחידתי, עייף מנדודים ותלאות, הופיע עם תלתליו המתולתלים, עיניו השחורות, גופו החסון ופניו הקורנות. עמד בפתח אוהלה ושלח ידו מן החור, מבקש מחסה מלחות הלילה. רצה לספר לה על אהבתו העזה, געגועיו וכמיהתו לחיים משותפים מלאי תשוקה ושמחה, על הגשמת ציפיות ומימוש חלומות. הושטת יד פשוטה לסיבוב המנעול הפרידה בין הרעיה לדודה - בין החלום הגדול למימושו המלא. בקפיצה אחת יכלה הרעיה להשיג את כל משאלות חייה. "משכני אחריך נרוצה... נגילה ונשמחה בך" (שיר השירים א:ד). אך עקוב הלב מכל (ירמיהו יז:ט), ומי יכול להבינו? באותו הלילה ממש, עצלות, תולדה של אינרציה מוזרה, אחזה ברעיה. לרגע קט אחד נקברה שלהבת הכיסופים שבערה בה, הרצון העז נבל, ורגשותיה וחלומותיה נדמו. הרעיה סירבה לעזוב את מיטתה. היא לא פתחה את דלת אוהלה לדודה היפה. מבוכה אכזרית סחפה אותה לשכחה ואדישות. הרעיה נעשתה עצלה וסרבנית, היא שפכה תירוצים ואמתלאות אין ספור להסביר את התנהגותה המוזרה. "פשטתי את כותנתי איככה אלבשנה, רחצתי את רגלי איככה אטנפם?" (שיר השירים ה:ג). הדוד המשיך לרמוז, וככל שרמיזותיו נעשו דוחקות יותר, כך גברה השיגעון שצינן והכתים את הרעיה.

כל עוד פילחה לחישת הדוד את דממת הלילה, כך הלך והתקשה לב הרעיה. מתחנן וסבלני המשיך הדוד לרמוז בעוד דקות ושעות השעון נוקפות. הרעיה לא נענתה לקול דודה. דלת אוהלה נותרה נעולה על מסגר. ההזדמנות אבדה, וחזון החיים הנשגבים גווע. אמת, לאחר השתהות קצרה התעוררה הרעיה משנתה וקפצה בחיפזון ממיטתה לקראת דודה. "קמתי אני לפתוח לדודי" (שיר השירים ה:ה), אך הקפיצה באה מאוחר מדי. הדוד חדל מרמיזותיו ונעלם בחשכת הלילה, "דודי חמק עבר" (שיר השירים ה:ו). שמחת חייה גלתה. קיומה הפך למדבר, לאוצר של ריקנות. פרקי החיפוש הקדחתני שבו. היא, הרעיה, עודנה תועה במשכנות הרועים בחפשה אחר דודה.